

załącznik nr 2

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: Monika Michałowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

2002 – stopień magistra uzyskany w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Łódzkiego, Wydział Filozoficzno-Historyczny

Tytuł pracy: *Koncepcja przeznaczenia w De praedestinatione Jana Szkota Eriugeny*

Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Jung

Recenzent: dr hab. Andrzej Kaniowski, prof. UŁ

2007 – stopień doktora nauk humanistycznych (w dyscyplinie filozofia) uzyskany w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Łódzkiego, Wydział Filozoficzno-Historyczny (na podstawie Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego z dnia 21 czerwca 2007 roku)

Tytuł rozprawy: *Fundament filozofii. Rola i znaczenie gramatyki w renesansie karolińskim*

Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Jung

Recenzenci: O. dr hab. Stanisław Bafia, prof. UWM; prof. dr hab. Małgorzata Frankowska-Terlecka

3. Dotychczasowe zatrudnienie w jednostkach naukowych

2009 – adiunkt w Zakładzie Bioetyki, Katedra Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

2008-2009 – asystent w Zakładzie Bioetyki, Katedra Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

2007-2008 – nauczyciel w IV LO im. E. Sczanieckiej w Łodzi

2002-2007 – uczestnik Studium Doktoranckiego na Wydziale Historyczno-Filozoficznym, Uniwersytet Łódzki

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r.o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U.nr 65, poz 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia:

Woluntarystyczny dynamizm, czyli koncepcja woli w Kwestiach do Etyki Ryszarda Kilvingtona

b) autor, tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy

Na wskazane wyżej osiągnięcie składa się:

1. monografia książkowa

Monika Michałowska, *Woluntarystyczny dynamizm, czyli koncepcja woli w Kwestiach do Etyki Ryszarda Kilvingtona*

Księgarnia Akademicka, Kraków 2016

ISBN: 978-83-7638-825-0

s. 246

Recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Jung; dr hab. Wanda Bajor

oraz

2. książka zawierająca wydanie krytyczne *Quaestiones super libros Ethicorum* Ryszarda Kilvingtona opatrzone wstępem do edycji oraz wstępem teoretycznym

Monika Michałowska, *Richard Kilvington's Quaestiones super libros Ethicorum. A Critical Edition with an Introduction.*

Leiden: Brill 2016 (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters 121)

ISBN13: 9789004331549

s. 342

Recenzenci: prof. Timothy Noone (Catholic University of America); prof. Edith Sylla (North Carolina State University); wydawnictwo nie zamieszcza informacji o recenzentach

c) omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Cel naukowy:

Przyjęte zostały dwa, wzajemnie powiązane cele naukowe. Pierwszy dotyczył ustalenia tradycji rękopiśmiennej *Quaestiones super libros Ethicorum*, która jest warunkiem przedstawienia najbardziej spójnej, poprawnej pod względem treściowym i najbliższej archetypowi wersji tekstu. Stanowiło to podstawę realizacji drugiego z obranych celów naukowych, a mianowicie analizy koncepcji woli Ryszarda Kilvingtona na tle jego rozważań zawartych w *Quaestiones super libros Ethicorum*. Przeprowadzone badania naukowe pozwoliły na: 1) dokonanie edycji krytycznej jego *Quaestiones super libros Ethicorum*; 2) przedstawienie koncepcji woli; 3) ukazanie specyfiki etycznych rozważań Kilvingtona oraz przyjętych rozwiązań; 4) wykazanie nowatorskiego, często unikatowego wykorzystania w rozważaniach etycznych terminologii, argumentacji i procedur dowodzenia zaczerpniętych z obszaru logiki i filozofii przyrody. Badania były nowatorskie tak w skali międzynarodowej, jak krajowej.

Zastosowana przez Kilvingtona metoda badawcza, jak również sposób prowadzenia argumentacji jednocześnie na różnych płaszczyznach (etycznej, logicznej i fizycznej), sprawiają, że jego analizy zajmują często kilka a nawet kilkanaście stron we współczesnym wydaniu. Należy również podkreślić, iż dzieło Kilvingtona choć oryginalne jest jednocześnie niezwykle trudne w lekturze z kilku powodów. Po pierwsze, język, którym posługuje się Kilvington jest wysoce 'techniczny' i wymaga znajomości zagadnień i terminologii średniowiecznej nie tylko z obszaru etyki, ale również logiki i filozofii przyrody. Po drugie, Kilvington wielokrotnie stosuje ten sam termin w różnych kontekstach (etycznym, logicznym, fizycznym) nadając mu odmienne znaczenia. Po trzecie, argumentacja Kilvingtona jest często niezwykle skomplikowana, a rozważania danego zagadnienia nierzadko bywają przeplatane argumentami *pro* i *contra*, które kolejno sprowadzane są do absurdu, zanim nastąpi ostateczne rozwiązanie problemu. Przedstawienie wszystkich tych elementów etyki Kilvingtona w kontekście analiz dotyczących woli stanowiło jeden z celów mojej książki.

Wyżej wymienione cechy etyki Kilvingtona sprawiają, że studium doktrynalne oraz edycja krytyczna stanowią pewną całość i powinny być przedmiotem uzupełniającej się lektury. Powodem, dla którego powstały dwie książki a nie jedna zawierająca zarówno edycję, jak i studium doktrynalne były zasady przyjęte przez wydawnictwo Brill (w tym również przez redaktorów serii *Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters*), zgodnie z którymi wydania krytyczne mogą być opatrzone jedynie wstępem do edycji oraz krótkim wstępem doktrynalnym nie przekraczającym 30 stron.

Osiągnięte wyniki:

Ryszard Kilvington był jednym z najwybitniejszych członków oraz założycieli szkoły Kalkulatorów Oksfordzkich, grupy skupiającej czternastowiecznych mistrzów zafascynowanych logiką i matematyczną filozofią przyrody. Od czasów opublikowania w 1990 roku przez Normana i Barbarę Kretzmannów wydania krytycznego logicznego traktatu Kilvingtona zatytułowanego *Sophismata*, zainteresowanie jego logiką znacznie wzrosło i obecnie uznawany jest on za wybitnego i wpływowego logika, którego rozwiązania w obszarze logiki terministycznej i deontycznej były inspiracją dla mistrzów późnego średniowiecza oraz wczesnego renesansu. Również jego oryginalne dokonania w obszarze fizyki średniowiecznej uchodzą obecnie za istotne z punktu widzenia historii nauki, czego dowodzi Elżbieta Jung dokumentując ich znaczenie dla rozwoju nowożytnych teorii ruchu. Można zatem bez wątpliwości stwierdzić, że Kilvington uznawany jest za zarówno wybitnego logika, jak i filozofa słynącego z błyskotliwych rozwiązań problemów z obszaru filozofii przyrody. Niestety do tej pory jego dokonania w obszarze filozofii praktycznej pozostawały w dużej mierze nieznanymi zarówno w Polsce, jak i na świecie. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy był brak edycji krytycznej *Quaestiones super libros Ethicorum*. Opublikowane przez mnie wydanie krytyczne, jak również studium doktrynalne są efektem pionierskiego planu badawczego.

Rozpoczynając prace nad myślą etyczną Ryszarda Kilvingtona i wydaniem krytycznym *Quaestiones super libros Ethicorum* dysponowałam 8 zidentyfikowanymi rękopisami, w trakcie prac nad tradycją rękopiśmienną odnalazłam dodatkowe 3 rękopisy, które zawierają dzieło etyczne Kilvingtona. Prowadzone badania ujawniły bardzo skomplikowaną tradycję rękopiśmienną, w której 11 odnalezionych rękopisów tworzą dwie rodziny, dwa zaś spośród rękopisów były kopiowane z co najmniej dwóch różnych rękopisów pochodzących z obu rodzin. Ponadto, w trakcie badań ustaliłam, że w przypadku kwestii 1-2 oraz 3-10 tradycja rękopiśmienna znacznie się różni, dlatego też sformułowałam dwie *stemmata codicum*, osobno dla kwestii 1-2 oraz dla kwestii 3-10. Za podstawę wydania wybrałam rodzinę składającą się z 3 rękopisów, a jako rękopis główny obrałam Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Ottobon. lat. 179 (V). Za takim wyborem przemawiały następujące fakty: Cod. Ottobon. lat. 179 zawiera najmniejszą liczbę: 1) wariantów (fragmentów o innej lekcji niż pozostałe teksty); 2) opustek (opuszczonych fragmentów powyżej dwóch słów); 3) fragmentów dodanych powyżej dwóch słów; 4) różnego rodzaju błędów skryby, takich jak korygowanie tekstu, dodawanie wyjaśnień czy zwyczajnie brak staranności podczas kopiowania, które przyczyniają się do zafałszowania treści tekstu oryginalnego. Był to również rękopis zawierający, w moim przekonaniu, najbardziej spójną, poprawną pod

względem treściowym i najbliższą archetypowi wersję. Spośród 281 odniesień i cytowań nie udało się zidentyfikować jedynie 4.

Aparat krytyczny został zbudowany zgodnie z następującymi zasadami:

- 1) Jeśli, w moim przekonaniu, tekst Cod. Ottobon. lat. 179 zawierał lekcję ewidentnie błędną lub mało prawdopodobną pod względem treści w tekście głównym korzystałam z jednego z dwóch rękopisów pochodzących z tej samej rodziny (Sevilla, Biblioteca Capitulare y Colombina, Ms. 7-3-25 (S) lub Lübeck, Bibliothek der Hansestadt, Cod. Philos. 4, (L)).
- 2) W wyjątkowych przypadkach, kiedy żadna z lekcji proponowanych przez V lub L lub S nie była poprawna, pod uwagę wzięte były wszystkie pozostałe rękopisy z drugiej rodziny.
- 3) W kilku przypadkach, kiedy lekcje rękopisów się różniły znacznie treściowo, wszystkie rękopisy zostały uwzględnione w aparacie.
- 4) W kilku przypadkach uznałam za konieczne dodanie słów, które w moim przekonaniu zostały opuszczone lub niepoprawnie skopiowane podczas transmisji tekstu.

Powyższa metodologia pozwoliła na zachowanie jak największej przejrzystości i czytelności tekstu głównego, a jednocześnie w miejscach szczególnie trudnych interpretacyjnie na przedstawienie alternatywnych fragmentów, które mogą, choć nie zawsze tak istotnie jest, być podstawą odmiennej interpretacji tekstu.

Chcąc zachować jak najwierniejszy przekaz, lekcje V zostały zachowane, nawet jeśli były one pod względem językowym mniej eleganckie niż lekcje L lub S. Zachowany został również swoisty styl i składnia Kilvingtona.

Przygotowana zgodnie z ww. zasadami edycja *Quaestiones super libros Ethicorum* była podstawą analiz dotyczących koncepcji woli Kilvingtona na tle jego rozważań etycznych, które zawarte zostały w studium doktrynalnym.

Posłużyły one do przedstawienia po raz pierwszy w literaturze przedmiotu koncepcji woli Ryszarda Kilvingtona, którą określam jako „woluntarystyczny dynamizm” z kilku powodów.

1) W książce przeanalizowałam koncepcję woli Kilvingtona, pokazując, że świadomie i konsekwentnie formułuje on wieloaspektową i rozbudowaną koncepcję woli, w której mamy do czynienia z aktami woli pierwszego i drugiego rzędu. Zauważa on, iż prosty akt chcenia jakiegoś przedmiotu, nie jest równoznaczny z chceniem tego aktu chcenia, co więcej wielokrotnie podkreśla, że zachodzi między nimi pewnego rodzaju zależność, która często ujawnia się podczas podejmowania konkretnych wyborów moralnych. W części I poświęconej historycznemu ujęciu problemu do czasów wydania *Quaestiones super libros Ethicorum* Kilvingtona pokazałam, że choć w etyce średniowiecznej pojawiały się

rozważania podejmujące tę problematykę, to jednak dopiero Kilvington czyni z niej oś swojej koncepcji, wskazując nie tylko na złożoność woli, ale również na dynamiczne relacje zachodzące między jej wewnętrznymi aktami. Warto zaznaczyć, iż w Kilvingtona koncepcji dwurzędowości woli dostrzec można pewnego rodzaju podobieństwo do sformułowanej w wieku XX przez Harry'ego Frankfurta, a rozwijanej przez Geralda Dworkina teorii woli, w której istotną rolę w kształtowaniu autonomicznego podmiotu moralnego pełni zdolność podmiotu do krytycznej refleksji drugiego rzędu nad refleksją pierwszego rzędu (*first/second order reflection*), a co za tym idzie – zdolność podmiotu do kształtowania pragnień pierwszego i drugiego rzędu (*first/second order desires*). Można zatem uznać, iż ten aspekt koncepcji Kilvingtona jawi się jako ciekawy i niekonwencjonalny nie tylko na tle rozwiązań etyki średniowiecznej, ale także bez wątpienia nosi znamię prekursorskie wobec współczesnych teorii podmiotu oraz teorii filozofii praktycznej dotyczących konstrukcji podmiotu poznającego, intencjonalności i jej poziomów.

2) Analizując wewnętrzną strukturę woli, Kilvington wyróżnia jej trzy stany: chcenia (*velle*), niechcenia (*nolle*) oraz nie-chcenia (*non-velle*), które wszystkie traktuje jako aktywne. Jak pokazałam w rozdziale części I pt. „Złożoność woli w etyce średniowiecznej” oraz w rozdziale części II pt. „Koncepcja *non-velle* w etyce Kilvingtona”, uznanie dwóch pierwszych stanów (*velle* oraz *nolle*) za aktywne pozostaje w zgodzie z większością koncepcji średniowiecznych, jednak przypisanie również stanowi *non-velle* statusu aktywnego jest oryginalnym rozwiązaniem Kilvingtona. Odnosząc się do dwurzędowej struktury woli, twierdzi on bowiem, iż nie tylko chcenie (*velle volitionem*), czy chcenie niechcenia (*velle nolitionem*) są aktywnymi stanami woli, ale również stan określany jako stan nie-chcenia, w którym wola zawiesza decyzję, aby podjąć ją później jest *de facto* stanem aktywnym. Rozpoznanie stanu, w którym podmiot moralny waha się, z różnych powodów nie jest w stanie podjąć decyzji i odkłada ją na później, jako aktywnego stanu woli jest bez wątpienia nowatorskim pomysłem Kilvingtona, który swoją kontynuację znajdzie w teorii woli mistrza paryskiego, Jana Burydana, co wykazałam w osobnym rozdziale poświęconym porównaniu koncepcji *non-velle* w etyce Kilvingtona i Burydana, pt. „Koncepcja *non-velle* w etyce Kilvingtona i Burydana: podobieństwa i różnice”. Unikatowe ujęcie *non-velle* jako stanu zawieszenia staje się istotnym i niezbywalnym elementem oryginalnej koncepcji woli autora *Quaestiones super libros Ethicorum*. Wolność woli, zdaniem Kilvingtona, polega właśnie na tym, że może ona znajdować się w stanie zawieszenia, odkładania decyzji moralnej, w stanie niepewności. Spektakularne wydaje się również zwrócenie uwagi na fakt, iż ten aktywny stan nie-chcenia może być stowarzyszony z aktem niewiedzy, który wola wybiera. Do czasów Kilvingtona owo przekonanie, iż akt niewiedzy może zostać przez wolę wybrany było w etyce średniowiecznej zupełnie nieobecne. W przekonaniu jego poprzedników stan niewiedzy wynikał w większości przypadków z braku odpowiednich informacji, złego wnioskowania, czy też wpływu emocji, pragnień na podejmowaną decyzję. Moje

badania dowodzą, iż Kilvington jako pierwszy zauważa, iż podmiot moralny mimo posiadanej poprawnej wiedzy może jej nie przyjmować, odsuwać od siebie. I to nie tylko, aby, w razie wątpliwości, ponownie rozpatrzeć jej poprawność, ale aby odrzucić po prostu. Warto podkreślić, iż takie rozwiązanie staje się dla Kilvingtona nie tylko sposobem na wyjaśnienie pewnych trudności, z jakimi spotykamy się w obszarze psychologii moralności, kiedy podmiot moralny np. zawiesza swoją decyzję zdając się na los, mimo iż dysponuje wiedzą pozwalającą na jej podjęcie, ale również zasadą, na której ufundowana jest wolność woli. Wola bowiem dzięki stanowi *non-velle* oraz możliwości wyboru niewiedzy staje się w tej koncepcji wolna w sposób absolutny.

3) Moje badania pokazały ponadto, iż w propozycji Kilvingtona ów dynamiczny charakter woli ujawnia się również w jej relacji do roztropności. Angażując się w spór dotyczący prymatu intelektu nad wolą, Kilvington nieustannie podkreśla wolność woli i twierdzi, iż wola nie jest przez nic determinowana i może podejmować decyzje zarówno zgodne z racjami słusznymi przedstawianymi przez intelekt, jak również wbrew słusznym racjom. Taki absoluty prymat woli nad intelektem, inspirowany propozycją Williama Ockhama, wydawałby się zupełnie ignorować rolę wiedzy i roztropności w podejmowaniu decyzji moralnych. Tak jednak nie jest. Kilvington chce, przynajmniej do pewnego stopnia, obronić rolę roztropności i po raz kolejny decyduje się na wprowadzenie dynamizmu do działań woli uznając, że jedynie roztropność o najwyższym stopniu może nakłaniać, a właściwie towarzyszyć, woli. A zatem, im bardziej doskonała roztropność, tym wola łatwiej podejmuje dobre moralnie decyzje. Jednak aby osiągnąć roztropność w najwyższym stopniu i ją utrzymać, potrzebna jest przychylność woli, która skłaniając się ku namowom roztropności, niejako wprzód rozpoznaje i rozwija jej doskonałość. Tym samym relacja woli i roztropności jawi się jako złożona, i do pewnego stopnia zwrotna, zależność różnych władz podmiotu moralnego.

4) Szczególnie intrygujące, a jednocześnie bezprecedensowe na tle filozofii średniowiecznej, jest zastosowanie przez Kilvingtona w traktacie etycznym, w tym również w rozważaniach poświęconych woli, terminologii i argumentacji zaczerpniętych z obszaru logiki. W sposób wyjątkowo finezyjny autor *Quaestiones super libros Ethicorum* dowodzi swoich racji wykorzystując w praktyce zasady i terminologię logiki epistemicznej. Badając sensy, niejasności i wieloznaczność pojęć epistemicznych (takich jak 'wiedzieć', 'znać', 'rozumieć' itd.), jak również relację między poszczególnymi terminami i częściami zdania, wielokrotnie analizuje zdania w ich sensie złożonym (*in sensu composito*) i rozłącznym (*in sensu diviso*) oraz zagadnienie możliwości odmiennych interpretacji tego samego zdania, w zależności od tego, jakie funkcje w zdaniu pełni dany czasownik, np. 'chcieć'. Wykazuje, iż zależnie od miejsca, które on w zdaniu przyjmuje, może mieć różne desygnaty, to znaczy może odnosić się do pewnego

przedmiotu wiedzy albo stanowić część wyrażenia zawierającego pewne treści odnoszące się do wiedzy. W konsekwencji prowadzi go to do uznania, że o ile w przypadku ujmowania zdania zawierającego czasownik 'chcieć' w sensie złożonym mamy do czynienia z jedyną możliwą interpretacją, to w sensie rozłącznym takich interpretacji może być już kilka. W rozważaniach poświęconych wolności woli wobec innych zewnętrznych wobec niej przedmiotów, czy władz, Kilvington w praktyce odróżnia konieczność następnika (*necessitas consequentis*), konieczność poprzednika (*necessitas antecedentis*) i konieczność wniosku (*necessitas consequentiae*), jak również stosuje rozróżnienie konieczności bezwarunkowej (*necessitas simpliciter*) od konieczności względnej (*necessitas respectiva*), dowodząc, iż w sensie bezwarunkowym wola nie podlega żadnej konieczności. Podobny wniosek znajdujemy w przypadku rozważań odróżniających 'chcenie bezwarunkowe/po prostu' (*velle simpliciter*) od 'chcenia pod pewnym względem' (*velle secundum quid*).

To rozróżnienie pozwala Kilvingtonowi na wprowadzenie pewnych elementów etyki sytuacyjnej i wskazanie na rolę okoliczności w kształtowaniu charakteru moralnego. Pozwala również na uwzględnienie warunkowości w wyborach podejmowanych przez podmiot moralny, w konsekwencji zaś silne akcentowanie dynamizmu woli i modalności w aktach wolitywnych.

Przeprowadzone przeze mnie analizy pozwalają uznać, iż takie zastosowanie logiki w rozważaniach etycznych jest oryginalnym i bez wątpienia unikatowym sposobem prowadzenia rozważań. Potwierdza to w pełni sposób formułowania argumentacji przez Kilvingtona. W analizach pokazałam, iż autor nie ogranicza się jedynie do odniesienia do terminów oraz argumentów logicznych i fizycznych, ale również w praktyce je wykorzystuje proponując ciekawe rozwiązania problemów nurtujących filozofów późnego średniowiecza.

5) W studium doktrynalnym dokumentuję jak Kilvington omawiając zagadnienie zmian jakości etycznych: cnoty w wadę, i odwrotnie, odnosi się również do sformułowanej przez siebie w *Quaestiones super Physicam* nowej reguły zmiany. Analizuję, w jaki sposób biorąc pod uwagę pierwszą i ostatnią chwilę trwania zmiany (*primum instans, ultimum instans*), najwyższy i najniższy stopień jakości potrzebny do zainicjowania zmiany (*maximum, minimum*), jak również stosunek siły przedmiotu działającego do oporu elementu doznającego, Kilvington dowodzi, iż w etyce daje się zastosować podobne metody badawcze jak w fizyce. W sposobie zachodzenia zmian można bowiem wskazać na relację elementu doznającego do przedmiotu działającego, na proporcje między siłą jednego i oporem stawianym przez drugi, na możliwość wyliczenia minimalnej siły koniecznej do zainicjowania i kontynuowania zmiany cnoty w wadę lub odwrotnie. Analizując zmiany jakości etycznych, Kilvington posługuje się przykładem podobnym do tego, który wykorzystuje w jego *Quaestiones super Physicam* a opisującym kroplę drążącą skałę, w którym nadwyżka siły do oporu inicjująca zmianę nie jest

dostrzegalna na tyle, aby ta zmiana mogła zostać zauważona. Analogicznie jest, jak dowodzi Kilvington, w przypadku nawyku oraz zmiany z cnoty w wadę, bowiem wykorzenienie jednego nawyku i zastąpienie go innym, nie jest zmianą dostrzegalną już po jednorazowym działaniu. Aby zmiana taka była zauważalna, potrzeba wielokrotnych powtórzeń i odpowiednio długiego czasu. Te dwa czynniki powodują stopniowe odchylenie od złotego środka, czyli cnoty oraz nakierowanie ku jednemu z jego krańców, czyli jednej z dwóch wad danej cnoty. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż to, że zmiana nie jest dostrzegalna, nie oznacza, że ona nie zachodzi. Jak w przypadku kropli drążącej skałę, wielokrotne powtarzanie działania etycznie dobrego powoduje minimalne, często niezauważalne zmiany, dzięki którym w pewnym momencie człowiek nabywa, wzmacnia i ostatecznie kształtuje cnoty etyczne. A zatem, cnotliwe działania nawet o minimalnej sile, jeśli są często powtarzane, przyczyniają się do nabywania cnoty.

Taki sposób analizy pozwala na uwypuklenie kilku elementów etyki Kilvingtona.

- a) Prowadząc rozważania jednocześnie w obu obszarach badawczych (filozofii przyrody i etyki) Kilvington z powodzeniem stosuje analogiczne, jak w przypadku przedmiotów fizycznych, metody badawcze do opisu, jak je sam określa, 'przedmiotów' etycznych, takich jak cnota, wada czy wola. 'Przedmioty etyczne' można zatem dodawać i odejmować, określać pierwszą i ostatnią chwilę ich trwania, porównywać dzięki zastosowaniu proporcji, itd. Pozwala to, zdaniem Kilvingtona, na wnikliwą analizę ich cech i wewnętrznej struktury. Można więc zaryzykować stwierdzenie, iż świat, jaki wyłania się z pism Kilvingtona, staje się do pewnego stopnia jednorodny, a stosowana metoda uniwersalna.
- b) W świetle przyjętej nowej reguły zmiany dotyczącej także jakości etycznych człowiek jawi się jako podmiot moralny pozbawiony moralnej determinacji czy stałości, ponieważ nawet minimalny, z pozoru niedostrzegalny, czynnik działający może wpływać na zmianę jego postawy etycznej.
- c) Po raz kolejny pozwala to na uwypuklenie dynamiki podmiotu moralnego, działania woli i budowania cnót.

W studium doktrynalnym stawiam i bronię tezy, że etyka Kilvingtona jest oryginalna na tle myśli średniowiecznej co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, decyduje o niej sposób prowadzenia rozważań i zastosowana metoda badawcza wykorzystująca na niespotykaną skalę terminologię i argumenty zaczerpnięte z logiki i filozofii przyrody; po drugie, taka metoda badawcza nie służy jedynie sofistycznym czy intelektualnym 'zabawom', ale przyczynia się do sformułowania niebanalnych, a czasem nawet pionierskich, rozwiązań problemów etycznych.

Warto zaznaczyć, iż to, co czyni propozycję Kilvingtona niezwykle ciekawą, choć jednocześnie trudną w interpretacji, to brak prostych rozwiązań, w których czytelnik otrzymuje jednoznaczną odpowiedź. Jest to jednocześnie ogromna zaleta jego etyki, która ów dynamiczny charakter woli czyni

istotą działania podmiotu moralnego. Dynamizm woli zaś pozwala na uznanie stanu niepewności moralnej za istotny i niezbywalny element kształtowania charakteru moralnego. Akcentowana aktywność woli, zmienność jej decyzji oraz konieczność ciągłego mierzenia wszystkich okoliczności ludzkich działań powodują, iż podmiot moralny zobligowany jest do nieustannej 'aktywności etycznej', w którą wpisane są rozterki i niepewność. Co więcej, ta niepewność moralna staje się szczególną wartością, bowiem podmiot, poddając własne decyzje moralne ciągłej introspekcji, zmuszony jest do nieustannej troski w obszarze moralności.

Potencjalne wykorzystanie osiągniętych wyników:

Wyniki badań nad dziełem Kilvingtona mogą zostać wykorzystane do dalszych studiów nad jego myślą, które umożliwią lepsze zrozumienie filozoficznej i akademickiej atmosfery, w jakiej wyrosła Szkoła Kalkulatorów, a także etyki Kilvingtona, która nadal pozostaje zbadana jedynie w niewielkim stopniu.

Choć rozwiązania Kilvingtona w obszarze logiki i filozofii przyrody cieszą się już zainteresowaniem w Polsce i na świecie, jego etyka wciąż pozostaje mało zbadana. Dla badań nad etyką Kilvingtona szczególnie istotna jest również edycja krytyczna jego dzieła, która umożliwia prowadzenie badań w kraju i za granicą nad istotnym dla etyki późnego średniowieczna tekstem źródłowym.

Opublikowana monografia oraz edycja krytyczna mogą zostać wykorzystane do studiów prowadzących do lepszego zrozumienia oryginalnej metodologii, która była stosowana nie tylko w obszarze logiki i filozofii przyrody, ale również filozofii praktycznej (a zwłaszcza etyki) i teologii aż do XVII i XVIII wieku (choćby przez Gottfrieda Wilhelma Leibniza).

Warto również nadmienić, iż wyniki badań można wykorzystać do studiów nad cieszącym się niesłabnącym zainteresowaniem wśród etyków zagadaniem słabości moralnej oraz koncepcją etyki cnót.

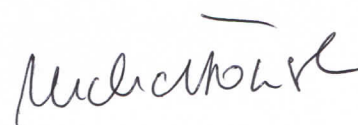
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Na mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora składają się artykuły indywidualne oraz przygotowane we współautorstwie, ogłoszone drukiem po polsku i po angielsku, opublikowane m.in. w czasopiśmie znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) oraz na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH), jak również polskie tłumaczenia średniowiecznych tekstów łacińskich, udział w 22 konferencjach i sympozjach (w tym 10 międzynarodowych), kierowanie 4 projektami badawczymi (w tym jednym zespołowym) oraz udział w 2 projektach badawczych; byłam ponadto współorganizatorem międzynarodowej konferencji oraz organizatorem podsekcji *Bioetyka* na X Zjeździe Filozoficznym w

Poznaniu; w latach 2006-2011 pełniłam również funkcję sekretarza czasopisma *Mediaevalia Philosophica Polonorum*.

Moje zainteresowania naukowe od czasu studiów filozoficznych, kiedy uczestniczyłam w seminariach prowadzonych przez prof. Elżbietę Jung, koncentrują się przede wszystkim na historii filozofii średniowiecznej i metodologii badań historycznych, zwłaszcza paleografii. Moje wczesne badania skupiały się na filozofii i teologii renesansu karolińskiego i dotyczyły głównie koncepcji predestynacji w teologii IX wieku (praca magisterska) oraz koncepcji gramatyki i logiczno-semantycznych rozważań w filozofii i teologii IX wieku (rozprawa doktorska). Efektem tych prac badawczych były również artykuły opublikowane jeszcze podczas studiów doktoranckich. Zainteresowanie gramatyką i zastosowaniem elementów logiki w etycznej i teologicznej myśli wczesnośredniowiecznej towarzyszy mi do dnia dzisiejszego, czego efektem są publikacje o tej tematyce. Tuż po ukończeniu studiów doktoranckich jako wykonawca w projekcie naukowo-badawczym kierowanym przez prof. Elżbietę Jung („Korzenie nowożytnej, matematycznej metody naukowej: Ryszard Kilvington jako twórca nowego stylu myślenia w średniowieczu”, źródło finansowania MNiSW, N101 025 32/2286) rozpoczęłam prace badawcze poświęcone koncepcjom etycznym Ryszarda Kilvingtona. Moje zainteresowania etyką Kilvingtona zaowocowały indywidualnymi projektami badawczymi (Medieval Institute, University of Notre Dame, IN (USA), „Richard Kilvington’s new solutions in ethical and theological dilemmas from his commentaries on Ethics and Sentences”; Fundacja na rzecz Nauki Polskiej, „Brugge 503- autografem Kilvingtona? Ustalenie tradycji rękopiśmiennej dzieł Ryszarda Kilvingtona w kontekście analiz dotyczących koncepcji duszy”; Narodowe Centrum Nauki, „Jak wyliczyć cnotę? - Ryszarda Kilvingtona nowe metody i teorie w czternastowiecznej etyce i teologii”), publikacjami w czasopiśmie polskich i międzynarodowych (ERIH) oraz aktywnym udziałem w licznych konferencjach, jak też sympozjach w Polsce i na świecie.

Drugi obszar moich badań naukowych, rozpoczętych stosunkowo niedawno, stanowi bioetyka, a w szczególności etyczne aspekty medycyny reprodukcyjnej oraz problematyka czynów obowiązkowych i nadobowiązkowych w donacji komórek, tkanek i narządów. Moje badania koncentrują się na etycznej analizie zagadnień dotyczących technik sztucznej reprodukcji. Badania te prowadzę z dr Anną Alichniewicz, z którą przygotowałam prace i wystąpienia o tej tematyce. Obecnie dzięki wsparciu finansowemu Narodowego Centrum Nauki nasz obszar badań został poszerzony o badania nad etycznymi aspektami medycyny terminalnej prowadzone w ramach projektu, którego jestem głównym wykonawcą („Struktura pojęciowo-definicyjna analiz bioetycznych dotyczących medycyny reprodukcyjnej i terminalnej oraz diagnostyki śmierci i jej wpływ na jakość i kierunki argumentacji”, NCN OPUS 10).

Prowadzone prace badawcze w tym zakresie obejmują studia teoretyczne, jak również badania empiryczne. Mój dorobek naukowy w tym zakresie obejmuje artykuły w polskich i międzynarodowych czasopismach (IF, ERIH) oraz liczne wystąpienia na konferencjach, jak też sympoziach w Polsce i na świecie.

Trzecim, rozpoczętym w 2015 roku, obszarem moich zainteresowań jest pole badawcze dotychczas zupełnie niezbadane w polskiej humanistyce, a wyznaczone przez przecięcie dwóch dyscyplin naukowych: bioetyki i filmoznawstwa. Wraz z kierowanym przez mnie zespołem prowadzę pionierskie badania finansowane przez MNiSW w ramach projektu „Wymiary cielesności: między bioetyką i filmoznawstwem” (MNiSW Rozwój 2b) poświęcone wzajemnym inspiracjom między bioetyką i filmoznawstwem w refleksji nad sztukami audiowizualnymi, które w polskiej przestrzeni kulturowej podejmują temat cielesności. Efektem tych prac są wystąpienia na konferencjach polskich i międzynarodowych (współautorstwo z dr hab. Małgorzatą Jakubowską, Uniwersytet Łódzki) oraz przygotowywane artykuły o charakterze interdyscyplinarnym.

W ramach pracy w obu projektach opieką naukową objęłam zatrudnionych w nich studentów IV roku Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Panią Klaudię Czarnik i Pana Karola Gołębiewskiego (OPUS 10) oraz doktorantów Katedry Mediów i Kultury Audiowizualnej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, Panią Agnieszkę Pacek oraz Pana Adama Cybulskiego (MNiSW Rozwój 2b).

Ponieważ Uniwersytet Medyczny nie prowadzi kierunków studiów humanistycznych, w tym również kierunku filozofia, moja działalność dydaktyczna obejmuje w znacznym stopniu prowadzenie kursów obowiązkowych (*Etyka lekarska* na Wydziale Lekarskim). Z tego samego powodu nie mam możliwości prowadzenia zajęć dydaktycznych z obszaru mojej specjalizacji ani też kierowania pracami licencjackimi ani magisterskimi.

Z racji specyfiki prowadzonych przez mnie kursów, na które składają się kursy obowiązkowe oraz fakultatywne (*Etyka lekarska*, *Trudna sztuka komunikacji: lekarz-pacjent-rodzina*, *Tajemnica lekarska: teoria i praktyka*) realizowane głównie na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, moja działalność dydaktyczna obejmuje dydaktykę etyki lekarskiej oraz bioetyki, związaną z drugim z moich obszarów zainteresowań. W ramach zainteresowań bioetyką moja działalność dydaktyczna obejmuje także prowadzenie kursów *Bioetyki* przygotowujących do Lekarskiego Egzaminu Końcowego (LEK) organizowanych przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi oraz Centrum Egzaminów Medycznych (Łódź).

Moje działania popularyzatorskie związane są zarówno z historią filozofii średniowiecznej, jak również z bioetyką. Na zaproszenie prof. Francesco del Punta prowadziłam w Scuola Normale Superiore,

Pisa, Włochy, seminaria i wykłady poświęcone etyce Ryszarda Kilvingtona. Jestem również zapraszana do prowadzenia warsztatów oraz udziału w Jury *Human science in medicine* podczas „Juvenes Pro Medicina”, konferencji studentów medycyny oraz młodych lekarzy i Międzynarodowego Stowarzyszenia Studentów Medycyny IFMSA-Poland. Jestem ponadto współautorką opisów przypadków i komentarzy do przypadków z bioetyki i etyki lekarskiej umieszczonych w ogólnopolskiej bazie przypadków INCET oraz uczestnikiem debaty bioetycznej poświęconej diagnostyce preimplantacyjnej prowadzonej na stronie Polskiego Towarzystwa Bioetycznego.

Łódź, 16 marca 2017

Monika
Michałowska